THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
דאס אידישע וואָרט
Office and Place of Business: Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave., E.
Published daily except Saturday and Sunday.
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA.
Subscription: $6.00 per year.
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
WINNIPEG — MANITOBA

דער האַוועך — לאַוואַל פּלאַן

מען האָט פריער ווייניק דערוואַרט פון דעם באַזוך פון דעם פראַנצויזישן פּרעמיער אין וואַשינגטאָן. מען האָט ווייניק געגלויבט, אַז דער פאַרשטייער פון פראַנקרייך זאָל איינשטימען צו וועלכער ס'איז רעדוקציע פון רעפּאַראַציעס אין מלחמה חובות. — אָן וואָס עס איז אוממעגלעך אונטערצונעמען וועלכע ס'איז זאָך צו באַקומען די עקאָנאָמישע דיפּרעסיע אויף דער וועלט.

דער חשבון איז אָבער אפנים ניט געווען קיין ריכטיקער. כאָטש עס איז נאָך ניט באַקאַנט אַלץ וואָס פּרעזידענט האָוועך און פּרעמיער לאַוואַל האָבן באַשלאָסן געמיינשאַפטלעך, איז עס אָבער באַוואוסט, אַז אין זייער אַפּמאַך איז איינגעשלאָסן געוואָרן אַ פונקט וועגן שניידן די רעפּאַראַציעס און די מלחמה חובות.

איינער פון די הויפּט צילן פון פּרעמיער לאַוואַל רייזט קיין וואַשינגטאָן איז קאָנסטיק געווען צו באַפעסטיקן די פּאָזיציע פון גאָלד וויי אָן אויסטרייש מיטל. מיט ענגלאַנד צייטווייליקער אָפּשאַפונג פונם גאָלד סטאַנדאַרד, נאָכגעפאָלגט פון אַנדערע לענדער, איז די חשיבות פון גאָלד שטאַרק געפאַלן. און פראַנקרייך און די פאַראייניקטע שטאַטן, וואָס האַלטן צוזיין זיך צווייַ־דריטל פונם גאַנצן גאָלד רעזערוו פון דער וועלט, זיינען באַזונדערס פאַראינטערעסירט, אַז די חשיבות פון גאָלד זאָל אָנגעהאַלטן ווערן.

אַזוי לאַנג אָבער ווי אַמעריקע און פראַנקרייך ווילן ניט מוותר זיין אויף זייערע רעפּאַראַציעס אין מלחמה חובות, וועט זיך דער שטראָם פון גאָלד כסדר ציען אין זייערע אָוצרות, און די אַנדערע לענדער, צו קאָנען קעקיסטירן עקאָנאָמיש. וועלן געטריבן ווערן איינם נאָכן אַנדערן אויפצוגעבן גאָלד וויי אָן אויסטרייש מיטל. דאָס וועט האָבן אַ שעדלאַכע ווירקונג אויף דער סטאַבילישע פונם דאָלאַר אין פון קאָן, פון דער צווייטער זייט, פירן צו דער ווערטלאָזיקייט פון אַמעריקע און פראַנקרייך גאָלד רעזערוון.

דאָס האָט אפנים געצוואונגען די פאַרשטייער פון פראַנקרייך איינצושטימען צו אַמעריקע פּלאַן צו שניידן די רעפּאַראַציעס און מלחמה חובות, ווייל דאָס האָט ניט געוואָנט אַנצונעמען דעם שריט וואָס זיי וועלן סוף־כל־סוף אַלצאיינס מוזן אָנגענעמען: זיי בטל צו מאַכן. דער אַמעריקאַנער פּרעזידענט און דער פראַנצויזישער פּרעמיער האָבן אין געשאַנקען געוואָרן גראַד דאָס דאָ־מורא געהאַט אַ גלייך גיין צום עקסטרעם. רעכענענדיק זיך מיט דעם, וואָס זייערע פּאָליטישע קעגנער וועלן דאָס אויסנוצן קעגן זיי אין זייערע איינענע לענדער.

אָבער פונם איין־אַריקן מאַראַטאָריום איז מען דערגאַנגען צו אַ רעדוקציע פון רעפּאַראַציעס און מלחמה חובות, און אַביסל שפּעטער וועט מען שוין מוזן מאַכן נאָך אַ שריט, און זיי אינגאַנצן בטל מאַכן.

איז שיקאַגאָ פּטור פון קאַפּאָנען?

אַל. קאַפּאָנע, דער קעניג פון שיקאַגער אונטערוועלט, איז צום סוף פאַראורטיילט געוואָרן צו אַלף יאָר טורמע. אָבער שיקאַגאָ איז דערמיט ניט פּטור געוואָרן פון קאַפּאָנען. אין זיכער ניט פונם קאַפּאָנעס

קאַפּאָנע איז ניט פאַראורטיילט געוואָרן פאַר זיינע אונטער־וועלט מעשים. אַלע וויסן, — און ער אַליין האָט עס קיינמאָל ניט באַהאַלטן, — אַז ער האָט אָנגעפירט אַ ריזיקן „בוטלעג" רינג. אַלע וויסן, אַז ער האָט געמאַכט אַ ריזיקן פאַרמעגן פון פאַרשיידענע „רעקעטס". בלויז די גערעכטיקייט מיט אירע פאַרמאַכטע אויגן, האָט עס ניט געקאָנט זעען, און ער איז ביז היינטיקן טאָג געבליבן אומבאַשטראָפט פאַר דעם.

זיין שווערע שטראָף האָט קאַפּאָנע געקראָגן ניט פאַר זיינע „רעקעטס", נאָר פאַר אויסמיידן צו באַריכטן זיינע הכנסות צום הכנסה שטייער אינסעפּעקטאָר און באַצאָלן די באַטרעפנדיקע שטייערן. דאָס איז איינגעלאָפן אַ „פאַרבריכן" וואָס ווערט אויף טריט און שריט באַגאַנגען פון חשוב'ע באַנקירן, פאַבריקאַנטן, און אַנדערע גרויסע געשעפטסלייט, און קיינער רעכנט עס אפילו ניט פאַר קיין ערנסטן פאַרברעכן. די גערעכטיקייט האָט זיך דאָ בלויז אָנגעכאַפּט אַן דעם ווי אַ מיטל נוקס צו זיין זיך אַן אים פאַר אירע דורכפאַלן אין כאַפּן אים פאַר דער האַנט ביי זיינע אַ סך ערנסטערע פאַרברעכנס.

פאַרבלייבט דער איינדרוק, אַז אין שיקאַגאָ קאָן מען שווער באַשטראָפט ווערן פאַר אויסמיידן צו צאָלן הכנסה שטייער, אָבער ניט פאַר „רעקעטיערינג". דאָס איז אַ פיינע לעקציע פאַר די אונטערוועלט העלדן, צו דערמוטיקן זיי אין זייערע באַשעפטיקונגען . . .

וואָס איז שייך קאַפּאָנען אַליין, איז ער נאָך ווייט ניט געשלאָגן. ער וועט נאָך אַפּשר יאָרן לאַנג קעמפן קעגן דעם אורטייל און דערווייל אפשר פריי, — קיין געלט פעלט אים ניט . . .

און טאָמער וועט ער שוין מוזן זיצן אין זיין צעל, איז עס נאָך ניט אויסגעשלאָסן, אַז ער זאָל פון דאָרטן ווייטער אָנטרייבן זיינע געשעפטן. עס איז דאָך ניט קיין נייעס אין אַמעריקע, אַז אַ טורמע צעל זאָל ווערן די הויפּט־קוואַרטיר פון אַן אונטערוועלט פירער, פון וואַנען ער שיקט אַרויס זיינע באַפעלן וואָס ווערן אויסגעפאָלגט פינקטלאַך פון זיינע נאָכפאָלגער . . .

קאַפּאָנע איז נאָך דאָ און אַוואַדע איז נאָך דאָ דער קאַפּאָנעס.

דער אַוידיטאָריום פּראָיעקט

ווייניפּעג האָט איצט אפשר נויטיקערע זאַכן, ווי אַ מיליאָן־דאָלאַרדיקן אַוידיטאָריום. כאָטש דאָס איז אויך אַ גאַנץ נויטיקע זאַך. אַ נייער פּליגל צום דזשענעראַל האָספּיטאַל, למשל, וועלכער איז איבערגעפאַקט און ליידיקט פון אַ מאַנגל אין פּלאַץ, וואָלט געווען וויכטיקער.

דער סיטי קאָונסיל איז אָבער געצוואונגען צו רעכענען זיך אין זיינע רעליף אינטערנעמונגען ניט בלויז מיט די נויטן פון שטאָט, נאָר מיט די באַציאונגען פון דער פּראָווינציעלער און פון דער פעדעראַלער רעגירונג צו איין רעליף פּראָיעקט אָדער אַ צווייטן. און באַלד ווי יענע זיינען קאָנסטיק געווענט צו שטיצן דעם אַוידיטאָריום פּראָיעקט, האָט דער סיטי קאָונסיל געמאָן אַ גלייכע זאַך אים אָנצונעמען.

דער סיטי קאָונסיל וועט אָבער ווייטער מוזן קעמפן פאַר דער איינשליסונג פון נאָך אַ צאָל פּראָיעקטן אין דער אַרבעטסלאָזיקייט רעליף פּראָגראַם, נאָכדעם ווי דער אַוידיטאָריום פּלאַן וועט גוטגעהייסן ווערן.

צווישן די דרינגנדיקע פּראָיעקטן, גלויבן מיר, איז אויך דער פּלאַן פון אַ באַד־פּלאַץ אויפן אסיניבאָין סייד. וואָס אַמאָוואָ האָט זיך דערווייל אָפּגעזאָגט פון צו שטיצן. אויסער דעם וואָס דאָס איז אַ גרויסע נויטווענדיקייט פאַר דער שטאָט, קאָסט עס פאַרהעלטנסמעסיק זייער ביליק פּראָפּאָרציאָנעל צו דער אַרבעט וואָס ער וואָלט געגעבן צו אַרבעטסלאָזע.

דער סיטי קאָונסיל דאַרף באַשטיין, אַז די רעגירונג זאָל גוט־הייסן דעם באַד־ביזנעס פּלאַן.

אידישע פּראָבלעמען פאַר דער צווייטער פּלענער פאַראַמלונג פון פעלקערבונד

(ספּעצ. פאַר "דאָס אידישע וואָרט")

פון דר. בן אריה

(א בריוו פון זשענעוואַ)

בשעת די פּלענער פאַראַמלונג פון פעלקערבונד האָט מיט מער ווי דריי וואָכן צוריק אָנגעהייבן דאָ אַרע אַרבעטן, האָט מען איינגעטלאַך געקאָנט לכתחילה דערוואַרטן, אַז הייניטיקס יאָר וועלן אין אַרע באַראַטונגען לגמרי ניט באַרירט ווערן די פראַגן, וועלכע זיינען נוגע ד י ר ע ק ט אונז אידן, איך מיין דערמיט ראשית כל דעם אַרץ־ישראל'דיקן מאַנדאַט און דעם מינדערהייטן פּראָבלעם. די דאָ־זיקע השערה האָט זיך אָבער ניט באַנגעלעגן אויף די אידישע ציונים־טישע פראַגע.

לאַנגע האָט דערמאָנט פריער פאַר אַלץ די אויפרעגונג פון דער פּלענאַרפאַראַמלונג אַל 1929 נאָך די אַרץ־ישראל'דיקע אומרוען. ער גיט צו, אַז אין לאַנד מערקט זיך אַ געוויסע פאַרבעסערונג פון דער לאַגע, ער פרעגט זיך אָבער, צו זיי קאָן באַטראַכט וועגן דער אַלס סטאַביל, די אַרץ־ישראל'דיקע פראַגע איז אַ שווערע און דעליקאַטע. די אַראַבישע מערהייט, וועלכע לעבט אין לאַנד זיט דורות, באַטראַכט זיך אַלס אייגנטימער פונם לאַנד; פון דער אַנדערע זייט עקזיסטירט אַיין יאָר אויס אַרויסצוטראָגן אין פּלענום אַזאַ מין פאַרשלאָג; פריער פלעגט עס תמיד טאָן פּרידטיאָף נאַנסען און איצט, נאָך זיין טויט, איז עס דער באַקאַנטער אַפּאַציפיסט און טרעגער פונם נאָבל פּריז, דר' כריסטיאַן לאַנגע, דער גענעראַל סעקרעטאַר פון דער „אינטערפאַרלאַמענטאַרישער אַריאַן". כריסטיאַן לאַנגע איז עס אויך געווען, וועלכער האָט אַלס ערשטער נענומען דאָס וואָרט אין דער זעקסטער קאָמיסיע בנוגע די מאַנדאַט ענינים פון דער דיסקוסיע. מיט אַ סך צען פאַרן אַנהויב פון דער פּלענאַר פאַראַמלונג־עסיע האָט דער פעלקערבונד אַנדעלעכע אַבשטימיטקס די כללים און תנאים, אונטער וועלכע עס דאַרף זיך עגדיקן די אָפּרוטפּסות איבער אַ מאַנדאַט לאַנד, און עס איז דערפאַר קיין וואונדער ניט, וואָס די גרעסטע אויפמערקזאַמקייט איז געשאַנקען געוואָרן גראַד דער דאָ־זיקער פראַגע, זיינען דאָך אַלע מדינות פון אַ געוויסער מאַס דירעקטן פאַראינטערעסירט אין איר, ווייל עס האָט זיך דאָ געהאַנדלט וועגן דעם דורכגעפירט ווערן. מיליאָנען אירן לעבן אין אייראָפּע אין זייער שווערע עקאָנאָמישע באַדינגונגען אַלס פּראָ־לעטאַריער און קליינמיטלשטאַנד, און ער האָט מורא, אַז באַרויבן די דאָזיקע איינפיר פון אַ רעפּרעזענטאַטיוון אָרגאַן, באַטאָנענדיק נאָר, אַז צו גלייך בער צייט מוזן נאַראַנטירט ווערן די רעכט פון דער אַרץ־ישראל'דיקער רונג וועלכע אין באַגריפן אין אַ שטענדיקער אַנטוויקלונג.

מיט די דאָזיקע באַמערקונגען פון דעם פויליש פאַרטרעטער — וועלכער איז אַגב אַ איד — האָט זיך די דיסקוסיע בנוגע דעם אַרץ־ישראל'דיקן מאַנדאַט אין דער זעקסטער קאָמיסיע פאַרענדיקט. קיינער פון די ווייטערדיקע רעדנער האָט די אַרץ־ישראל'דיקע פראַגע אין זיינע אויספירונגען מער ניט באַרירט. דר. לאַנגע גופא, וועלכער איז באַאויפטראַגט געוואָרן דורך דער קאָמיסיע צו זיין איר באַריכט אָפּצוגעבן אין דער פּלענאַרפאַראַמלונג, האָט אין דעם טעקסט פון דער רעזאָלוציע, וועלכע ער האָט איר פאָרגעשלאָגן, אַרץ־ישראל ניט דערמאָנט. ווי אַזוי זיך באַנוגנען נאָר דערמיט, וואָס ער האָט אין זיין באַריכט באַטאָנט, אַז אויף די זעקסטע קאָמיסיע איז איינייניק אַרויסגעקומען אַז די דאָזיקע פאַרשטייענדיק, אַז די ציוס איז נישט פאַסיק פאַרצושלאָגן אַן אויפגאַנג אין דער אַרץ־ישראל'דיקער פראַגע. די דערקלערונג דערפון דאַרף, ווי אַזוי אַזוי, בעיקר געזונט ווערן מיט דעם אינפלוס פונם סעקרעטאַר־יאַט, וועלכער האָט צוגעגרייט דעם פראַיעקט אין נאָך היינט פאַר קיינעם קיין סוד ניט, אַז בראָשׁ פון דער מאַנדאַט־סעקרעטאַריאַט שטייט אַ פויל פראַנצויזישער אַריאַר אַז דער אַרץ־ישראל'דיקער אַרבעט איז אַ שטענדיקע אַנטוויקלונג פון דער אַרץ־ישראל'דיקער אַרבעט, אַז אַ אַנדערע אַרבעט איז אונדזערע אַנטוויקלונג פון קאָנסטיטוציאָנעלן סיסטעם אין אַרץ־ישראל און דאָס אויך אַרויסגעקומען אַז אַ אַנדערע אַרבעט איז אַ אַנדערע אַרבעט אין אַ אַנדערע אַרבעט אין אַ אַנדערע אַרבעט אין